

«Laudato si'», l'encíclica del Papa Francesc sobre la cura de la casa de tots

La segona encíclica del Papa Francesc, datada el 24 de maig, solemnitat de la Pentecosta s'ha presentat a Roma. El text que reproduïm a continuació ofereix una visió de conjunt i permet detectar les línies de fons.

18/06/2015

Llegir l'encíclica Laudato si' del Papa Francesc

En aquest text es presenta, en primer lloc, una visió general de l'encíclica «Laudato si'» i, a continuació, l'objectiu de cada un dels sis capítols i alguns dels paràgrafs clau. Els nombres entre parèntesis remetent als paràgrafs de l'encíclica.

Una visió general

«Quin tipus de món volem deixar als qui ens succeiran, als infants que estan creixent?» (N. 160). Aquesta pregunta està en el centre de Laudato si', l'esperada encíclica del Papa Francesc sobre la cura de la nostra casa de tots. I continua: «Aquesta pregunta no afecta sols l'ambient de manera aïllada, perquè

no es pot plantejar la qüestió de forma fragmentària. Quan ens interroguem pel món que volem deixar, entenem sobretot la seva orientació general, el seu sentit, els seus valors. Si no està bategant aquesta pregunta de fons, no crec que les nostres preocupacions ecològiques puguin aconseguir efectes importants».

L'encíclica pren el seu nom de la invocació de sant Francesc, «*Laudato si', mi Signore*», que en el Càntic de les criatures recorda que la terra, la nostra casa de tots, «és també com una germana, amb la qual compartim l'existència, i com una mare bella que ens acull entre els seus braços»(1). Nosaltres mateixos «nosaltres mateixos som terra (cf. Gn 2,7). El nostre propi cos està constituït pels elements del planeta, el seu aire és el que ens dóna l'alè i la seva aigua ens vivifica i restaura.»(2).

Però ara aquesta terra maltractada i saquejada clama (2) i els seus gemecs s'uneixen als de tots els abandonats del món. El Papa Francesc ens convida a escoltar-los, cridant a tots i cada un -individus, famílies, col·lectius locals, nacionals i comunitat internacional- a una «conversió ecològica», segons expressió de sant Joan Pau II, és a dir, a «canviar de ruta», assumint la urgència i la bellesa del repte que se'ns presenta davant la «cura de la casa de tots». Alhora, el Papa Francesc reconeix que «s'adverteix una creixent sensibilitat respecte a l'ambient i a la protecció de la natura, i creix una sincera i dolorosa preocupació pel que està passant amb el nostre planeta» (19), obrint una mirada de esperança que travessa tota l'encíclica i envia a tots un missatge clar i esperançat: «La humanitat encara posseeix la capacitat de col·laborar per a construir la nostra casa comuna»

(13); «L'ésser humà és encara capaç d'intervenir positivament» (58); «Tanmateix, no tot està perdut, perquè els éssers humans, capaços de degradar-se fins a l'extrem, també poden sobreposar-se, tornar a optar pel bé i regenerar-se» (205).

El Papa Francesc es dirigeix, és clar, als fidels catòlics, reprenent les paraules de sant Joan Pau II: «Els cristians, en particular, descobreixen que la seva tasca dins la creació, com també els seus deures amb la natura i el Creador, formen part de la seva fe»(64), però es proposa «entrar en diàleg amb tothom a propòsit de la nostra casa de tots.»(3): el diàleg apareix en tot el text, i en el capítol 5 esdevé instrument per afrontar i resoldre els problemes. Des del principi el Papa Francesc recorda que també «altres Esglésies i Comunitats cristianes –com també altres religions– han desenvolupat una àmplia preocupació i una

valuable reflexió» sobre el tema de l'ecologia (7). Més encara, assumeix explícitament la seva contribució a partir de la de l'«estimat Patriarca Ecumènic Bartomeu» (7), àmpliament citat en els nn. 8-9. En diversos moments, a més, el Pontífex agraeix als protagonistes d'aquest esforç -tant individus com associacions o institucions-, reconeixent que «la reflexió d'innombrables científics, filòsofs, teòlegs i organitzacions socials que han enriquit el pensament de l'Església sobre aquestes qüestions»(7) i convida a tots a reconèixer «la riquesa que les religions poden oferir per a una ecologia integral i per a un desenvolupament ple de la humanitat»(62).

El recorregut de l'encíclica està traçat en el n. 15 i es desenvolupa en sis capítols. A partir de l'escolta de la situació a partir dels millors

coneixements científics disponibles avui (cap. 1), recorre a la llum de la Bíblia i la tradició judeocristiana (cap. 2), detectant les arrels del problema (cap. 3) en la tecnocràcia i l'excessiu replegament autoreferencial de l'ésser humà. La proposta de l'encíclica (cap. 4) és la d'una « *ecologia integral*, que incorpori clarament les dimensions humanes i socials.» (137), inseparablement vinculades amb la situació ambiental.

En aquesta perspectiva, el Papa Francesc proposa (cap. 5) emprèn un diàleg honest a tots els nivells de la vida social, que faciliti processos de decisió transparents. I recorda (cap. 6) que cap projecte pot ser eficaç si no està animat per una consciència formada i responsable, suggerint principis per créixer en aquesta direcció a nivell educatiu, espiritual, eclesial, polític i teològic. El text acaba amb dues oracions, un que

s'ofereix per ser compartida amb tots els qui creuen en «un Déu creador omnipotent» (246), i l'altra proposta als que professen la fe en Jesucrist, rimada amb la tornada «Laudato si'», que obre i tanca l'encíclica.

El text està travessat per alguns eixos temàtics, vistos des de diverses perspectives, que li donen una coherència interna forta: «L'íntima relació entre els pobres i la fragilitat del planeta, la convicció que en el món tot està connectat, la crítica al nou paradigma i a les formes de poder que deriven de la tecnologia, la invitació a buscar altres maneres d'entendre l'economia i el progrés, el valor propi de cada criatura, el sentit humà de l'ecologia, la necessitat de debats sincers i honestos, la greu responsabilitat de la política internacional i local, la cultura del rebuig i la proposta d'un nou estil de vida »(16).

Capítol 1 - «El que està passant a casa nostra»

El capítol assumeix els descobriments científics més recents en matèria ambiental com a manera d'escoltar el clam de la creació, per «convertir en sofriment personal allò que li passa, al món, i així reconèixer quina és la contribució que cadascú pot aportar.» (19) . S'escometen així «diversos aspectes de l'actual crisi ecològica» (15).

El canvi climàtic: «És un problema global amb greus dimensions ambientals, socials, econòmiques, distributives i polítiques, i planteja un dels principals desafiaments actuals per a la humanitat.» (25). Si «el clima és un bé comú, de tothom i per a tothom» (23), l'impacte més greu de la seva alteració recau en els més pobres, però molts dels qui «Molts d'aquells qui tenen més recursos i poder econòmic o polític

semblen concentrar-se sobretot a emmascarar els problemes i a amagar els símptomes, mirant només de reduir alguns impactes negatius del canvi climàtic.»(26): «La falta de reaccions davant aquests drames dels nostres germans i germanes és un signe de la pèrdua d'aquell sentit de responsabilitat pels nostres semblants sobre el qual es funda tota societat civil.»(25).

La qüestió de l'aigua: El Papa afirma sense embuts que « *l'accés a l'aigua potable i segura és un dret humà bàsic, fonamental i universal, perquè determina la sobrevivència de les persones, i per tant és condició per a l'exercici dels altres drets humans*». Privar els pobres de l'accés a l'aigua significa negar-los «*el dret a la vida radicat en la seva dignitat inalienable*» (30).

La pèrdua de la biodiversitat: «Cada any desapareixen milers d'espècies

vegetals i animals que ja no podrem conèixer, que els nostres fills ja no podran veure, perdudes per sempre» (33). No són només eventuals «recursos» explotables, sinó que tenen un valor en si mateixes. En aquesta perspectiva «Són lloables i a vegades admirables els esforços de científics i tècnics que miren d'aportar solucions als problemes creats per l'ésser humà», però aquesta intervenció humana, quan es posa al servei de les finances i el consumisme, «fa que la terra en què vivim en realitat es torni menys rica i bella, cada vegada més limitada i grisa»(34).

El deute ecològic: en el marc d'una ètica de les relacions internacionals, l'encíclica indica que hi ha «un veritable deute ecològic» (51), sobretot del Nord en relació amb el Sud del món. Davant del canvi climàtic hi ha «diferents

responsabilitats» (52), i són més grans les dels països desenvolupats.

Coneixent les divergències profundes que hi ha respecte a aquestes problemàtiques, el Papa Francesc es mostra profundament impressionat per la «debilitat de les reaccions» davant els drames de tantes persones i poblacions. Encara que no falten exemples positius (58), assenyala «un cert adormiment i una alegre irresponsabilitat.» (59). Falta una cultura adequada (53) i la disposició a canviar d'estil de vida, producció i consum (59), alhora que urgeix «crear un sistema normatiu que [...] asseguri la protecció dels ecosistemes» (53) .

Capítol segon - L'Evangelí de la creació

Per afrontar la problemàtica il·lustrada en el capítol anterior, el Papa Francesc rellegeix els relats de la Bíblia, ofereix una visió general

que prové de la tradició judeocristiana i articula la «tremenda responsabilitat» (90) de l'ésser humà respecte la creació, el llaç íntim que hi ha entre totes les criatures, i el fet que «el medi ambient és un bé col·lectiu, patrimoni de tota la humanitat i responsabilitat de tothom.» (95). En la Bíblia, «el Déu que allibera i salva és el mateix que ha creat l'univers», i «en ell es conjuguen amor i poder» (73). El relat de la creació és central per reflexionar sobre la relació entre l'ésser humà i les altres criatures, i sobre com el pecat trenca l'equilibri de tota la creació en el seu conjunt. «Aquestes narracions suggereixen que l'existència humana es basa en tres relacions fonamentals estretament connectades: la relació amb Déu, amb el proïsme i amb la terra. Segons la Bíblia, aquestes tres relacions vitals s'han trencat, no sols externament, sinó també dins de

nosaltres. Aquesta ruptura és el pecat.»(66).

Per això, tot i que «si és veritat que algunes vegades els cristians hem interpretat incorrectament les Escriptures, avui hem de rebutjar amb força que, del fet de ser creats a imatge de Déu i del mandat de dominar la terra, se'n dedueixi un domini absolut sobre les altres criatures.» (67). A l'ésser humà li correspon «conrear i custodiar» el jardí del món (cf. Gn 2,15), sabent que «el fi últim de les altres criatures no som nosaltres. Però totes avancen, juntament amb nosaltres i a través de nosaltres, cap al terme comú, que és Déu»(83). Que l'ésser humà no sigui patró de l'univers «Això no vol pas dir igualar tots els éssers vius i treure a l'ésser humà aquest valor peculiar»; i «tampoc no suposa una divinització de la terra que ens privaria de la crida a col·laborar amb ella i a protegir la seva fragilitat.»

(90). En aquesta perspectiva «tot acarnissament amb qualsevol criatura és contrari a la dignitat humana»(92), però «no pot ser real un sentiment d'íntima unió amb els altres éssers de la natura si al mateix temps en el cor no hi ha tendresa, compassió i preocupació pels éssers humans.»(91). És necessària la consciència d'una comunió universal: «creats pel mateix Pare, tots els éssers de l'univers estem units per llaços invisibles i conformem una espècie de família universal, [...] ens mou a un respecte sagrat, afectuós i humil»(89). Conclou el capítol amb el cor de la revelació cristiana: el «Jesús terrenal» amb la «relació tan concreta i amable amb les coses» és «ressuscitat i gloriós, present en tota la creació amb la seva senyoria universal» (100).

Capítol tercer - L'arrel humana de la crisi ecològica

Aquest capítol presenta una anàlisi de la situació actual «no mirem solament els símptomes sinó també les causes més profundes» (15), en un diàleg amb la filosofia i les ciències humanes.

Un primer fonament del capítol són les reflexions sobre la tecnologia: se li reconeix amb gratitud la contribució a la millora de les condicions de vida (103-103), encara que també «donen als qui tenen el coneixement, i sobretot el poder econòmic per a utilitzar-lo, un domini impressionant sobre el conjunt de la humanitat i del món sencer»(104). Són justament les lògiques de domini tecnocràtic les quals porten a destruir la natura i explotar les persones i les poblacions més febles. «El paradigma tecnològic també tendeix a exercir el seu domini sobre l'economia i la política» (109), impedint reconèixer que « el mercat per si mateix no garanteix el

desenvolupament humà integral i la inclusió social.» (109).

En l'arrel de tot això pot diagnosticar-se en l'època moderna un excés de antropocentrisme (116): l'ésser humà ja no reconeix la seva posició justa respecte al món, i assumeix una postura autoreferencial, centrada exclusivament en ell mateix i el seu poder. D'això en deriva una lògica «fes servir i llença» que justifica tot tipus de rebuig, sigui aquest humà o ambiental, que tracta l'altre i la naturalesa com un simple objecte i condueix a una infinitat de formes de domini. És la lògica que condueix a l'explotació infantil, l'abandó de les persones grans, a reduir els altres a l'esclavitud, a sobrevalorar les capacitats del mercat per autoregular-se, a practicar la tracta d'éssers humans, el comerç de pells d'animals en vies de extinció, i de «diamants de sang». És la mateixa

lògica de moltes màfies, dels traficants d'òrgans, del narcotràfic i del descart dels nens que no s'adaptin als projectes dels pares (123).

A aquesta llum, l'encíclica afronta dos problemes crucials per al món d'avui. Primer que res el treball: «En qualsevol plantejament sobre una ecologia integral, que no exclogui l'ésser humà, és indispensable incorporar-hi el valor del treball» (124), ja que «deixar d'invertir en les persones per obtenir un major rèdit immediat és molt mal negoci per a la societat»(128). La segona es refereix als límits del progrés científic, amb clara referència als OGM (132-136), que són «una qüestió ambiental de caràcter complex» (135). Si bé «en algunes regions la seva utilització ha provocat un creixement econòmic que ha ajudat a resoldre problemes, hi ha dificultats importants que no han de ser relativitzades» (134), per

exemple «una concentració de terres productives en mans de pocs» (134). El Papa Francesc pensa en particular en els petits productors i en els treballadors del camp, en la biodiversitat, a la xarxa d'ecosistemes.

Per això, és necessària «discussió científica i social que sigui responsable i àmplia, capaç de considerar tota la informació disponible i anomenar les coses pel seu nom», a partir de «línies de recerca lliure i interdisciplinària» (135).

Capítol quart - Una ecologia integral

El nucli de la proposta de l'encíclica és una ecologia integral com a nou paradigma de justícia, una ecologia que «incorpori el lloc peculiar de l'ésser humà en aquest món i les seves relacions amb la realitat que l'envolta» (15). De fet no podem

«entendre la natura com quelcom separat de nosaltres o com un mer marc de la nostra vida» (139). Això val per a tot el que vivim en diferents camps: en l'economia i en la política, en les diferents cultures, especialment les més amenaçades, i fins i tot en tot moment de la nostra vida quotidiana.

La perspectiva integral incorpora també una ecologia de les institucions. «Si tot està relacionat, també la salut de les institucions d'una societat té conseqüències en l'ambient i en la qualitat de vida humana: "Qualsevol detriment de la solidaritat i del civisme produeix danys ambientals"» (142).

Amb molts exemples concrets el Papa Francesc il·lustra el seu pensament: que hi ha un vincle entre els assumptes ambientals i qüestions socials humanes, i que aquest vincle no es pot trencar. Així doncs, l'anàlisi

dels problemes ambientals és inseparable de l'anàlisi dels contextos humans, familiars, laborals, urbans, i de la relació de cada persona amb si mateixa (141), perquè «no hi ha dues crisis separades, una d'ambiental i una altra de social, sinó una sola i complexa crisi sòcio-ambiental»(139).

Aquesta ecologia ambiental «és inseparable de la noció del bé comú» (156), que ha de comprendre de manera concreta: en el context d'avui «on hi ha tantes iniquitats i cada vegada són més les persones descartables, privades de drets humans bàsics», esforçar-se pel bé comú significa fer opcions solidàries sobre la base d'una «opció preferencial pels més pobres»(158). Aquest és la millor manera de deixar un món sostenible a les properes generacions, no amb les paraules, sinó per mitjà d'un compromís

d'atenció cap als pobres d'avui com havia subratllat Benet XVI: «Per això, «a més de la lleial solidaritat intergeneracional, s'ha de reiterar la urgent necessitat moral d'una renovada solidaritat intrageneracional»(162).

L'ecologia integral implica també la vida quotidiana, a la qual l'encíclica dedica una especial atenció, en particular en l'ambient urbà. L'ésser humà té una gran capacitat d'adaptació i «és admirable la creativitat i la generositat de persones i grups que són capaços de revertir els límits de l'ambient, [...] aprenent a orientar la vida enmig del desordre i la precarietat» (148). No obstant això, un desenvolupament autèntic pressuposa un millorament integral en la qualitat de la vida humana: espais públics, habitatge, transports, etc. (150-154).

També «el nostre propi cos ens situa en una relació directa amb l'ambient i amb els altres éssers vivents.

L'acceptació del propi cos com a do de Déu és necessària per a acollir i acceptar el món sencer com a regal del Pare i casa de tots, mentre que una lògica de domini sobre el propi cos es transforma en una lògica a vegades subtil de domini»(155).

Capítol cinquè - Algunes línies orientatives i d'acció

Aquest capítol afronta la pregunta sobre què podem i hem de fer. Amb les anàlisis no n'hi ha prou: es requereixen propostes «de diàleg i d'acció que involucrin cada un de nosaltres i a la política internacional» (15, i «que ens ajudin a sortir de l'espiral d'autodestrucció en què ens estem submergint» (163). Per al Papa Francesc és imprescindible que la construcció de camins concrets no s'afronti de

manera ideològica, superficial o reduccionista. Per això és indispensable el diàleg, terme present al títol de cada secció d'aquest capítol: «Hi ha discussions sobre qüestions relacionades amb l'ambient, on és difícil arribar a consensos. [...] l'Església no pretén definir les qüestions científiques ni substituir la política, però convido a un debat honest i transparent, perquè les necessitats particulars o les ideologies no afectin al bé comú »(188). Sobre aquesta base el Papa Francesc no tem formular un judici sever sobre les dinàmiques internacionals recents:«Les Cimeres mundials sobre l'ambient dels darrers anys no han respost a les expectatives perquè, per falta de decisió política, no han obtingut acords ambientals globals realment significatius i eficaços. »(166). I es pregunta «per què es vol mantenir avui un poder que serà recordat per la seva incapacitat d'intervenir quan

era urgent i necessari fer-ho?» (57). Són necessàries, com els pontífexs han repetit moltes vegades a partir de la *Pacem in terris*, formes i instruments eficaços de governança global (175): «Necessitem un acord sobre els règims de governança per a tota la gamma dels anomenats «béns comuns globals"» (174), atès que «la protecció ambiental no pot assegurar-se només sobre la base del càlcul financer de costos i beneficis. L'ambient és un d'aquells béns que els mecanismes del mercat no són capaços de defensar o de promoure adequadament »(190, que pren les paraules del Compendi de la doctrina social de l'Església).

Encara en aquest capítol, el Papa Francesc insisteix sobre el desenvolupament de processos de decisió honestos i transparents, per poder «discernir» les polítiques i iniciatives empresarials que condueixen a un «autèntic

desenvolupament integral» (185). En particular, l'estudi de l'impacte ambiental d'un nou projecte «requereix processos polítics transparents i subjectes al diàleg, mentre la corrupció que amaga el veritable impacte ambiental d'un projecte a canvi de favors sol portar a acords espuris que eviten informar i debatre àmpliament» (182)

La crida als qui tenen encàrrecs polítics és particularment incisiva, perquè evitin «la lògica efficientista i immediatista» (181) que avui predomina. Però «però si s'atreveix a fer-ho, tornarà a reconèixer la dignitat que Déu li ha donat com a humà i deixarà rere el seu pas per aquesta història un testimoniatge de generosa responsabilitat.» (181)

Capítol sisè - Educació i espiritualitat ecològica

El capítol final va al nucli de la conversió ecològica a la qual ens

convida l'encíclica. L'arrel de la crisi cultural és profunda i no és fàcil redissenyar hàbits i comportaments. L'educació i la formació segueixen sent desafiaments bàsics: «Tot canvi requereix motivació i un camí educatiu» (15). Han d'involucrar els ambients educatius, el primer «l'escola, la família, els mitjans de comunicació, la catequesi» (213).

El punt de partida és «apostar per un altre estil de vida» (203-208), que obri la possibilitat «d'exercir una sana pressió sobre els qui tenen poder polític, econòmic i social.» (206). És el que passa quan les opcions dels consumidors aconseguixen «modificar el comportament de les empreses, forçant-les a considerar l'impacte ambiental i els models de producció» (206).

No es pot menystenir la importància de cursos d'educació ambiental capaços de canviar els gestos i hàbits

quotidians, des de la reducció en el consum d'aigua a la separació de residus o el «apagar els llums innecessaris» (211). «Una ecologia integral també està feta de simples gestos quotidians on trenquem la lògica de la violència, de l'aprofitament, de l'egoisme» (230). Tot això serà més senzill si parteix d'una mirada contemplativa que ve de la fe. «al creient, el món no es contempla des de fora sinó des de dins, reconeixent els llaços amb què el Pare ens ha unit a tots els éssers. a més, fent créixer les capacitats peculiars que Déu li ha donat, la conversió ecològica porta el creient a desenvolupar la seva creativitat i el seu entusiasme»(220).

Torna la línia proposada a [l'Evangelii Gaudium](#): «La sobrietat, que es viu amb llibertat i consciència, és alliberadora. » (223), així com «La felicitat demana saber limitar algunes necessitats que ens

atordeixen, quedant així disponibles per a les múltiples possibilitats que ofereix la vida »(223). D'aquesta manera es fa possible «sentir que ens necessitem els uns als altres, que tenim una responsabilitat pels altres i pel món, que val la pena ser bons i honestos.» (229).

Els sants ens acompanyen en aquest camí. Sant Francesc, esmentat moltes vegades, és «l'exemple per excel·lència de la cura del que és feble i d'una ecologia integral, viscuda amb alegria i autenticitat.» (10). Però l'encíclica recorda també sant Benet, santa Teresa de Lisieux i el beat Charles de Foucauld.

Després de la Laudato si', l'examen de consciència -instrument que l'Església ha aconsellat per orientar la pròpia vida a la llum de la relació amb el Senyor haurà d'incloure una nova dimensió, considerant no només com es viu la comunió amb

Déu, amb els altres i amb un mateix,
sinó també amb totes les criatures i
la natura.

© Copyright - Oficina de premsa de la
Santa Seu

Foto: assisiofm.it

pdf | document generat
automàticament des de [https://
opusdei.org/ca/article/laudato-si-
lenciclica-del-papa-francisco-sobre-la-
cura-de-la-casa-de-tots/](https://opusdei.org/ca/article/laudato-si-lenciclica-del-papa-francisco-sobre-la-cura-de-la-casa-de-tots/) (05/04/2025)